

D E N F A L S K E F A R B R O D E R N .

Min Pappa Henrik hade utom sin mera kände farbror domkyrkoorganisten Jonas Fredrik Törnvall i Linköping ett par äldre farbröder Jöns (1808-1846) och Sven (1812-1851). Den sistnämnde hörd jag honom aldrig tala om, men den äldste farbrodern Jöns berättade han ibland något om för oss barn i Kyrketorp. Vad som gjort Jöns intressant i fars ögon var troligen, att den farbrodern såsom sjöman till yrket fört ett mycket äventyrligt liv. Enligt Henriks uppgifter skulle denne ha varit i tjänst på oceanseglande fartyg och vid mer än ett tillfälle räddat livet vid förlisningar, genom att han hållit sig flytande på sin sjömanskiota, som han hållit i famnen, då han kastat sig i havet. Till slut hade emellertid Jöns efter ett skeppsbrott blivit definitivt borta. Det visade sig senare, att han omkommit vid försök att undsätta ett sjunkande emigrantskepp, och så småningom hade hans sjömanskiota med hans enkla tillhörigheter återbördats till hemorten i Sverige och sedan länge bevarats i släkten.

En dag i mitten på 1850-talet var min farmor Emma Törnvall sysselsatt i köket till Sockenstugan i Landeryd, där hon då såsom ganska nygift bodde med maken organisten Gustaf T. och dennes tre små döttrar från hans tidigare äktenskap. Gustaf var dagen fråga borta från hemmet i något ärende. När det knackade på kökdörren och Emma ropade "Stig in", fick hon oförmodat besök av en för henne vilt främmande man, som hon först trodde vara en tiger på g a hans trasiga kläder och ovårdade skick. Främlingen uppgav sig emellertid vara hennes svåger Jöns, som Emma tidigare aldrig sett. Han sade sig ha lidit skeppsbrott såsom sjöman och ville nu i sitt utblottade tillstånd söka hjälp hos sin yngste bror Gustaf. Den unga och oerfarna husmodern Emma visste inte riktigt vad hon skulle tro men bjöd för säkerhets skull den utsvultne besökaren på ett mål mat.

När Gustaf efter ett par timmar kom hem, gick gästen honom till mötes med öppna armar och utbrast: "Goddag, käre Gustaf, du känner väl igen mig?" När Gustaf såg frågande ut, tillade främlingen: "Jag är ju din bror Jöns."

Nu förhöll det sig så, att Gustaf, som var tretton år yngre än sin äldste bror Jöns, varit helt liten, när denne lämnade föräld

rahemmet för att bege sig till sjöss. Eftersom Gustaf ej i tiden därefter träffat Jöns, hade han inget som helst minne av dennes utseende. På Gustafs fråga om Jöns hade några papper, som kunde styrka hans identitet, svarade han nekande och påstod, att han vid det senaste skeppsbrottet förlorat både sin sjöfartsbok och alla personliga tillhörigheter. Gustaf tyckte sig inte kunna se några släktdrag hos besökaren och blev misstänksam mot dem. Efter en stund kom Gustaf emellertid att erinra sig ha hört, att brodern Jöns i unga år råkat hugga sig i ena knät med en yxa. Gustaf förmodade, att yxhugget måste ha åstadkommit ett betydande ärr, och han bad därför främlingen att kavla upp sina trasiga byxben över knäna för undersökning. När han gjort detta, kunde Gustaf vid noggrann okulärbesiktning inte upptäcka minsta ärr på gästens nog så mörklagda knän.

Den föregivne Jöns avfärdade Gustafs tal om knäskadan under påstående att denna varit skäligen obetydlig och att därför något spår efter densamma omöjligen kunde kvarstå efter så många år. "För övrigt", fortsatte han obesvärat, "har jag under mitt långa sjömansliv haft malaris och gula febern så många gånger, att inget finns kvar av skinnet från mina unga år." I syfte att säkerställa sin identitet började han sedan beskriva inredningen i föräldrahemmet. Det visade sig, att han i stort sett riktigt kunde räkna upp där varande bohag i kök och rum samt även skilja möblernas utseende och placering.

Gustaf och Emma lät sig tills vidare nöja med "Jönsens" uppgifter och gav honom härbärge över natten i sockerstugan. Nästa dag kom Gustaf - som ej blivit helt övertygad om sin nära släktskap med den hungrige nattgästen - på den goda idén att låta konfrontera denne med en annan broder, nämligen domkyrkoorganisten Jonas Fredrik i Linköping. Jöns gillade till synes Gustafs förslag därom men bad, att han i så fall skulle få iföra sig några av förslagsställarens avlagda kläder för att kunna se mera respektabel ut vid sammanträffande med den förnämde domkyrkoorganisten och musikdirektören. Jönsens anhållan beviljades, och med Emmas biträde utrustades han med hyggliga "gå-borts-kläder" ur Gustafs garderob. Det gick ganska bra, emedan supplikanten och värden i huset till kroppsstorleken var rätt lika.

I sällskap för sedan Gustaf och den uppklädde "Jönsen" in till Linköping för att uppsöka Jonas Fredrik. Gustaf utgick ifrån att denne såsom ett par år äldre än han själv borde ha bättre minne av brodern Jöns utseende och fördenskull skulle kunna med

säkerhet avgöra om den nedgångne sjömannen verkligen var den han utgav sig för. Jonas Fredrik hade nämligen träffat brodern Jöns någon gång efter det denne nått vuxen ålder. Väl framkommer till Linköping föregav sig Gustafs följeslagare ha något ärende att uträtta och försvann in på en gård. Gustaf väntade utanför på gatan en längre stund, men då "Jönsen" inte kom tillbaka, insåg Gustaf, att han i sin godtrogenhet blivit lurad av en skojarre.

Förargad skyndade Gustaf till Jonas Fredriks bostad, träffade där domkyrkoorganisten hemma och berättade vad som hänt. Jonas Fredrik hörde uppmärksamt på Gustafs beskrivning av den föregivne brodern Jöns utseende och uppträdande, och när Gustaf relaterade bedragarens uppgifter om bohaget i brödernas föräldrahem, yttrade Jonas Fredrik med bestämdhet: "Skojaren kan inte ha varit någon annan än "Lille Olander", som bodde i närheten av oss som barn." Den avsedde Olander var ungefär jämnårig med Jöns och hade ofta såsom dennes lekkamrat uppehållit sig i föräldrahemmet. Detta var enligt Jonas Fredrik förklaringen till att bedragaren så väl kunnat redogöra för bohag och inredning i hemmet.

Efter linköpingsbesöket såg min farfar Gustaf aldrig skynten av vare sig skojarren eller de utlånade kläderna. Några dagar senare framgick dock av en notis i Östgöta Correspondenten, att en talför person lyckats skoja upp en urmakare och någon annan affärs innehavare i Linköping för att därefter försvinna från orten. Av bedragarens signalement att döma var han identisk med den förslagne gästen hos klockaren Törnvall i Landeryd. Såvitt min Pappa Henrik visste, blev aldrig skojarren ertappad och lagförd för sina hovstreck i Östergötland.

I mitt eget fädernehem kom den sluge "Jönsen" att framstå som en veritabel sagofigur, när Pappa Henrik fantasifullt berättade för sina barn om sin "falske farbroders" bravader. - Vid mina släktforskningar har jag osökt kommit att sammanställa den av Jonas Fredrik T. omtalade "Lille Olander" med hustrun till den verkliga Jöns Jansson (han använde detta tillnamn och antog sålunda ej släktnamnet Törnvall i likhet med de tre yngre bröderna). Hon hette ju Lena Olander, och möjligen kan skojarren Lille Olander ha varit hennes bror eller annan släkting till henne.

Norrköping, den 8 juli 1982.

Anders Törnvall
Anders Törnvall.